

- ¹ ASNB-K : provedeci projekt automatizovaneho systemu ceske knizni narodni bibliografie. - Praha : Statni knihovna CSR, 1983.
- ² Modularni automatizovany knihovnický system. - Praha : Statni knihovna CSR, 1989. - 7 modules.
- ³ ISBD(G) : Vseobecný mezinárodní bibliografický popis. - Praha : Narodni knihovna, 1993.
- ⁴ Vymenny format pro bibliografický (dokumentační) a katalogizační záznam. - Praha : Statni knihovna CSR, 1989.
- ⁵ Pravidla jmenného popisu : verze 0.2 / Hana Vodickova ... [et al.]. - Praha : Narodni knihovna v Praze, 1992.
- ⁶ Záznam pro souborný katalog. - Praha : Narodni knihovna v Praze, 1994.
- ⁷ Anglo-americká katalogizační pravidla / American Library Association. - Praha : Narodni knihovna Ceske republiky, 1996.
- ⁸ UNIMARC manual : bibliografický format / IFLA. - Praha : Narodni knihovna Ceske republiky, 1996.
- ⁹ UNIMARC/authority : univerzální format pro autoritu / IFLA. - Praha : Narodni knihovna Ceske republiky, 1996.
- ¹⁰ AACR2R/UNIMARC : schvalene ceske interpretace. Verze 2 (leden 1999) [http://www.nkp.cz/standard/def_int.htm]
- ¹¹ UNIMARC in Czech libraries / Edita Lichtenbergová, Bohdana Stoklasova [paper for the 64th IFLA General Conference, 1998], br> [http://www.ifla.org/IV/ifla64/079-161c.htm]
- ¹² Guidelines for subject authority and reference entries / IFLA. - München : Saur, 1993.
- ¹³ Subject cataloging manual : subject headings / Library of Congress. - 4th ed. - Washington, D.C. : Library of Congress, 1991.
- ¹⁴ Library of Congress subject headings : principles and application / Lois Mai Chan. - Englewood : Libraries Unlimited, 1995.
- ¹⁵ Retrospective conversion in Czech libraries / Bohdana Stoklasova, Miroslav Bares. - Praha : Narodni knihovna, 1995.
- ¹⁶ Retrospective conversion in Czech libraries / Bohdana Stoklasova, Miroslav Bares // International conference on library automation in Central and Eastern Europe. - Luxembourg : European Commission, 1997. - s. 195-206.
- ¹⁷ Retrospective conversion at the National Library of the Czech Republic / Bohdana Stoklasova // 26. ABDOS-Tagung : Referate und Beiträge. - Band 22 (1997), s. 134-141.

UDK 025.32(569.4)

Laikas kūrybai: katalogavimo Izraelyje pereinamasis etapas

Chaim SEYMOUR

Bar-Ilano universitetas, Box 90000, Ramat-Gan 52900, Israel

Bendrą Izraelio bibliotekų vaizdą galima lyginti su bibliotekų situacija Europos šalyse, turinčiose maždaug tiek pat gyventojų. Veikia mokyklų, viešosios, kolėdžių bei universitetų bibliotekos. Izraelio nacionalinė biblioteka taip pat aptarnauja Hebrajų universitetą Jeruzalėje.

1999 m. žinytas „The World of Learning“ išvardijo septynias bibliotekas, kurių fondai viršija 250 000 tomų.

Biblioteka	Tomai	Einamoji periodika
Veicmano institutas	250 000	1450
Ben-Guriono universitetas	720 000	5000
Haifos universitetas	780 000	8000
Bar-Ilano universitetas	850 000	4500
Tel Avivo universitetas	880 000	4800
Technionas	900 000	5000
Nacionalinė biblioteka/Hebrajų universitetas	4 000 000	15 000

Pastaba: visos didžiosios bibliotekos yra universitetų bibliotekos

Galima teigti, kad kai kurie katalogavimo procesai Izraelyje yra pranašesni už JAV. Didžiosios bibliotekos yra ne tik tai to paties akademinio tinklo nariai, bet ir naudoja tą pačią programinę įrangą - ALEPH. Bibliotekų tinklas yra sujungtas internetu ir vidaus ryšiais. Dauguma Izraelio bibliotekų vartoja keturis raidynus: lotynišką, hebrajų, arabų ir kirilicą. Jeigu programinė įranga nepritaikyta ekrane pateikti arabiškus arba kirilicos ženklus, tokiu atveju arabiški ženklai transliteruojami hebrajų raidėmis, o kirilica - lotyniškėmis. Tai išsprendžia teksto vaizdo ekrane klausimą. Tačiau paieška turi būti galima vartojant arabiškus ir kirilicos ženklus. Sistema yra dviejų krypčių. Atitinkamais kodais kompiuteris informuojamas apie reikalingą raidyną (Lazinger & Adler, 1998, p. 183). Europos kalbų raidės gali būti įterptos į hebrajišką tekstą, tačiau hebrajiškos negali būti įterptos į tekstą nė viena Europos kalba.

Sistema remiasi ASCII programa. Dirbant su aprašais hebrajų kalba, standartinius ASCII simbolius, pradedant 224-uoju, pakeičia hebrajiškos raidės. Hebrajų

arba Haifos universitetų bibliotekoms, kurios buvo kompiuterizacijos pirmtakės, iškilio problemų. Jų ankstesnės sistemos buvo pritaikytos primityvesniems kompiuteriams, naudojantiems 128 simbolių ASCII, kuri galėjo operuoti tik dviejų raidynų rinkiniais. Hebrajiškos raidės keitė apatinio registro angliškas raidės, todėl tų bibliotekų katalogai buvo sudaryti iš viršutinio registro angliškų ir hebrajiškų rašmenų. Netgi šiandien Izraelio bibliotekos, išskyrus Nacionalinę, nevartoja diakritinių ženklų, tokių kaip umliautas ir pan. (Lazinger & Adler, 1998, p.160). Dauguma Izraelio bibliotekų nevartoja MARC formato. Vartoja dviejų raidžių lauko kodus, kurie daugeliu atvejų yra bendresni negu MARC laukai.

Dauguma tinklų naudoja senesnę ALEPH3 versiją. Naujesnė ALEPH500 versija funkcionuoja daugelyje kitų valstybių. ALEPH500 yra moderni kompiuterio serverio sistema (PC based client-server) ir reikės reorganizacijos, norint įvesti ją į mūsų sistemą.

Laikas kūrybai

a. Retrospektyvinė konversija

Akademinės bibliotekos, vykdydamos retrospektyvinę konversiją, taikė skirtingus metodus. Hebrajų universiteto Skopuso biblioteka keletą mėnesių nedirbo ir buvo atidaryta jau visiškai kompiuterizuota. Haifos universitete pradžioje buvo sudaromi trumpi aprašai, vėliau jie papildyti. 1997 m. pabaigoje tik trys Izraelio didžiosios bibliotekos nebuvo baigusios retrospektyvinės konversijos.

Bar-Ilano universiteto biblioteka pirmoji praplėtė retrokonversijos ribas. Europos kalboms buvo pradėta taikyti OCLC RETROCON programa. Išspręsta MARC įrašų pritaikymo ne MARC terpėje problema, MARC1 įrašai iš dalies konvertuoti į modernesnę formą (Seymour, 1999). Loginiai testai atpažino autoritetiniuose įrašuose neatitiktumus, kurie susidarė įvedus OCLC įrašus. Hebrajų universitetas 1999 m. pradėjo taikyti RETROCON programą, tam rengiasi ir Tel Avivo universiteto Sourasky biblioteka.

b. Interneto išteklių katalogavimas

Radikaliausias pasikeitimas, įvykęs per pastarąjį dešimtmetį, - interneto išteklių katalogavimas. Jis keičia visą bibliotekos ir katalogo koncepciją. Iki šiol kataloguotojas privalėjo 100% atspindėti bibliotekos fondo turinį. Dabar bibliotekos katalogas aprašo medžiagą, esančią ne bibliotekoje, tačiau prieinamą jos skaitytojams. Šiuo metu ypač svarbi tapo atranka, nes šimtu procentų medžiagą pateikti jau nebeįmanoma. 1996 m. nagrinėjau šią temą Izraelio bibliotekiniame žurnale „Meda veSafranut“. Tada OCLC pradėjo INTERCAT eksperimentą; panašaus eksperimento ėmėsi ir Haifos universiteto biblioteka.

Po maždaug trejų metų „Meda veSafranut“ 1999 m. rugsėjo mėn. numeryje išspausdinti trys straipsniai, aptariantys interneto išteklių katalogavimo aspektus. Aharoni (1999) aprašo, kaip Tel Avivo universiteto Gyvūnijos ir augmenijos mokslų ir medicinos bibliotekoje kataloguojamos spausdintų periodinių leidinių elektroninės versijos. Elektroninė periodika, nupirka Izraelio universitetų konsorciūmą, registruojama „Suvestiniame periodinių leidinių sąrašė“. Bibliotekos - konsorciūmą narės turi teisę kopijuoti šiuos įrašus. Eliyahu ir Kedar (1999) aptaria „Dublin Core“ formatą. Shai (1999) iš Haifos universiteto bibliotekos apibendrina išvadas, remdamasi ketverių metų patirtimi. Ši biblioteka kataloguoja ne tik elektroninius žurnalus ir duomenų bazes, bet ir tinklapius. Kai rašiau savo straipsnį (Seymour, 1996), buvo svarstomas klausimas, ar mes turėtume prisijungti prie Haifos universiteto bibliotekos eksperimento. Šiandieną mes diskutuojame apie tai, ką kataloguoti, nebekyla klausimas, kataloguoti elektroninius išteklius ar ne.

c. MARC įdiegimas

Izraelio MARC komitetas 1998 m. numatė svarbiausias problemas, su kuriomis teks susidurti pereinamuju iš ALEPH3 į ALEPH500 programų diegimo laikotarpiu.

Pirma. Buvo nuspręsta, kad prieš pradėdamos dirbti MARC formatu bibliotekos, kurios vartoja tikrai viršutinio registro lotyniškus rašmenis, įves apatinio registro ženklus. Įrašai bus palyginami su kitose bibliotekose jau esančiais aprašais ir visiškai atitinkimo atveju viršutinis registras bus automatiškai pakeistas mišriais rašmenimis.

Antra. MARC Izraelyje nebus identiškas USMARC formatui. Hebrajiški įrašai nebus transliteruoti į lotyniškus rašmenis. Buvo pareikštas tam tikras nepasitenkinimas ISBD skyryba. Nutarta taikyti „bazinio įrašo“ standartą originaliam katalogavimui.

Trečia. Diegiant ALEPH500 reikės mokyti žmones dirbti kompiuteriu. Prasidėjus įrašų perdavimo procesui, gali iškilti nenumatytų problemų.

Universitetų bibliotekos turi priimti taktinį sprendimą - ar pereiti prie MARC, palaipsniui perkelti ALEPH3 į ALEPH500, ar pasirinkti dviejų didesnių bei dviejų mažesnių pasikeitimų ir vienos didžiulės revoliucijos derinį. Šiuo etapu Izraelio nacionalinė biblioteka baigė perėjimą prie MARC, o Haifos universiteto biblioteka yra įpusėjusi šį procesą. Kitos bibliotekos laukia savo eilės.

d. Unifikuotas kodas ir dvi kryptys

1999 m. lapkričio 1 d. kompanija „Ex Libris“. ALEPH programinės įrangos savininkė, pranešė, kad įstojo į „Unicode“ konsorciūmą (Rogers, 1999). „Unicode“ spęs tam tikras Izraeliui būdingas problemas. Beveik visos hebrajų abėcėlės raidės yra priebalsės. Dauguma balsių išreiškiamos papildomais elementais virš raidžių ar po jomis. Kai rašoma hebrajų kalba, balsės paprastai nežymimos, todėl izraeliečiai yra įpratę skaityti tekstą iš priebalsių ir suprasti žodžius iš konteksto. Tačiau normine laikoma dvejopa rašyba - „sutrumpinta“ ir „išsamioji“. „Išsamiosios“, kuri yra labai populiari šiuolaikinėje hebrajų kalboje, atveju balsės išreiškiamos dviem raidėmis. „Sutrumpinta“ rašyba kartais sukelia dviprasmybių. Norminiuose tekstuose Izraelio leidėjai norėtų vartoti balses tik dviprasmybėms išvengti.

Bibliotekos linkusios atiduoti pirmenybę „sutrumpintai“ rašybai. Teksto parengimo hebrajiškais rašmenimis sistema leidžia vartoti balses, tačiau bibliotekų programinėje įrangoje tokios galimybės nėra. Pagal ASCII yra 27 hebrajiškos raidės. „Unicode“ pateikia 82 raides, tarp jų visų raidžių derinius su kiekviena balse (Lazinger ir Adler, 1998, p. 164). Bibliotekos, dirbančios pagal „Unicode“ sistemą, galės išvengti dviprasmybių hebrajiškuose kataloguose.

Dabar nebegalime teigti, kad dėl techninių priežasčių ignoruojame diakritinius Europos kalbų ženklus. Šiuo metu USMARC siūlo efektyvesnę dvikrypčių įrašų pateikimą negu su ALEPH (Aliprand, 1992). Tas faktas, kad „Unicode“ atskiria saugojimo atmintyje ir vaizdo ekrane formas, gali tik prisidėti prie ALEPH tobulinimo.

„Unicode“ trūkumas, Izraelio specialistų požiūriu, yra tas, kad nedideliam elektroninių išteklių kiekiui tvarkyti reikės vartoti daugiau simbolių, o tam reikia papildomos atminties. Dėl hebrajų kalbos savitumo išdėstymo abėcėlės tvarka algoritmas bus labiau komplikotas už dabartinį algoritmą, kadangi skyryba ir kiti specialūs elementai yra tokie pat kaip kitų kalbų raidynų.

Išvados

Daugelis yra girdėję linkėjimą „įdomaus gyvenimo“. Nėra abejonės, kad laikai tikrai įdomūs viso pasaulio ir Izraelio kataloguotojams. Mes įgyvendinome kai kuriuos pakeitimus ir esame pasirengę dar didesnėms permainoms.

Iš anglų k. vertė A. Staskevičius

- Adler, E., 1984. Automating Haifa University's Library. Israel Society of Special Libraries and Information Centers: Bulletin, 14(1): 4-13. (Hebrew).
- Aharoni, Y., 1999. Bibliographic Databases and E-Journals in Tel-Aviv University Library of Life Sciences and Medicine. Meda veSafranut, 24(2): 27-31. (Hebrew).
- Aliprand, J.M., 1992. Nonroman Scripts in the Bibliographic Environment. Information Technology and Libraries, 11(2): 105 ff. (ABI Electronic version).
- Eliyahu, R. & R. Kedar. 1999. The Cataloging of Internet Resources and their Inclusion in the Library Catalog. Meda veSafranut, 24(2): 13-20. (Hebrew).
- Lazinger, S. & E. Adler. 1998. Cataloging Hebrew Materials in the Online Environment: a Comparative Study of American and Israeli Approaches, edited by S.S. Intner with a Foreword by Bella Hass Weinberg, Englewood, Colorado: Libraries Unlimited.

- Levi, J., 1988. Interaction and Coordination in ALEPH's University Network. Israel Society of Special Libraries and Information Centers: Bulletin, 16(1): 5-8. (Hebrew).
- McClure, W.L. & S.A. Hannah, 1995. Communicating Globally: the Advent of Unicode. Computers in Libraries, 15(5): 19-25. (Gale Electronic version).
- Rogers, M., 1999. Ex Libris (USA) joins Unicode. Library Journal, 124(18): 28. (ABI Electronic version).
- Seymour, C., 1999. Retrospective Conversion at Bar-Ilan University: From AACR1 to AACR1.7. Technicalities, 19(7): 4-5.
- Seymour, C., 1996. Cataloging Internet Resources. Meda veSafranut, 22(1): 33-35. (Hebrew).
- Shai, N., 1999. Cataloging Electronic Texts in the University of Haifa Library Catalog. Meda veSafranut, 24(2): 21-26. (Hebrew).
- World of Learning, 1999. 49th Edition. London: Europa Publications.